

ціальної політики держави. В першу чергу – це механізм, за допомогою якого влада, бізнес і профспілки визначають на певний термін «правила гри» і співпрацюють за цими правилами в умовах соціально-економічної і політичної стабільності. Це є важливим чинником демократизації політичної системи, вироблення та закріплення навичок конструктивної співпраці, взаємної відповідальності та толерантності соціальних партнерів. Водночас такі тристоронні відносини в ідеалі – це комунікативний простір для переговорів між об'єднаннями роботодавців, профспілковими організаціями і державою.

Переваги трипартизму для сучасної України полягають у тому, що система тристоронньої співпраці, формалізуючи відносини між працівниками, роботодавцями та органами виконавчої влади, стримує їх можливий дестабілізуючий вплив на політичну систему та сприяє стабільності суспільства.

Бібліографічні посилання

1. **Андрущенко А. І.** Система соціального партнерства як інститут регулювання трудових відносин в Україні / А. І. Андрущенко, І. М. Дубровський. – Х., 2004.
2. **Давиденко В. В.** Соціальний діалог у громадському суспільстві. – Вінниця, 2006.
3. **Неліпа Д. В.** Роль держави в становленні системи соціального партнерства // Вісник КНУ. Сер. «Філософія. Політологія». – 2004. – Вип. 70–72. С. 103–105.
4. **Сіленко А.** Моделі соціального партнерства в сучасному світі // Нова політика. – 2000. – № 2. – С. 25–30.
5. **Цвях В. Ф.** Головні складові системи соціального партнерства // Вісник КНУ. Сер. «Філософія. Політологія». – 2002. – Вип. 46. – С. 54–61.

Надійшла до редколегії 16.02.09

ББК 66.0

Г. В. Щолокова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

СТАНОВЛЕННЯ ІНТЕРСУБ'ЄКТИВНО-МОВНОГО ПІДХОДУ ДО АНАЛІЗУ ПОЛІТИЧНОГО ЗНАННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Розглядається процес становлення інтерсуб'єктивно-мовного підходу до розуміння політичного знання; зазначений підхід аналізується в контексті розвитку політичної науки на сучасному етапі.

Світ політичного осмислюється насамперед в рамках політичної науки. Її метою є системне та детальне вивчення політичної реальності, яка виступає невід'ємною компонентою буття людини. Результатом цього процесу є відображення у свідомості людини сутності політичних феноменів та принципів їх функціонування у формі політичного знання. Політичне знання – це «дзеркало» політичної реальності, у якому відображуються основні характеристики світу політичного, що дає можливість, з одного боку, через вивчення феномена політичного

знання краще зрозуміти світ політичного, а з іншого боку, сприяє подальшій розробці теоретико-методологічних засад політичної науки, вдосконаленню її понятійно-категоріального апарату, зокрема через уточнення змісту поняття «політичне знання» та аналіз можливих нових підходів до його визначення. Таким чином, проведення дослідження за даною темою видається актуальним. При цьому варто констатувати, що ця проблематика не є розробленою у достатній мірі.

Мета роботи – проаналізувати проблему становлення інтерсуб'єктивно-мовного підходу до розуміння політичного знання в контексті дослідження того, як розвивається політична наука на сучасному етапі.

Зауважимо, що у пропонованій роботі увага акцентується на такому аспекті: детальний аналіз природи політичного знання та його характерних особливостей є важливим для подальшого розвитку політичної науки, яку ми можемо визначити як систематизовану та логічно впорядковану сукупність політичних знань.

Поняття «політичне знання» – одне із основних для політичної науки, саме у ньому зафіксовані характерні особливості, притаманні політичній реальності, адже політичне знання можливо охарактеризувати як результат пізнання суб'єктом (одиничним чи колективним) світу політичного. Наприклад, такі характеристики політичного знання як наявність багатьох підходів до визначення сутності політичних феноменів, існування значної кількості наукових шкіл у рамках політичної науки, мультипарадигмальний характер політичної науки обумовлені характером явищ та процесів, що у своїй сукупності складають світ політичного (який є складним та динамічним, його розвиток обумовлюється великою кількістю різноманітних чинників).

У контексті вирішення завдання вивчення природи політичного знання пропонується виділення наступних підходів до визначення змісту поняття «політичне знання»: 1. Теоретичний підхід (політичне знання розглядається як знання про світ політичного на рівні теоретичних узагальнень та осмислення загальних принципів його функціонування); 2. Емпіричний підхід (йдеться про емпіричний рівень пізнання політичних явищ та процесів); 3. Нормативний підхід (у даному випадку під політичним знанням розуміється знання про політичну реальність, співвіднесене із існуючими у суспільстві морально-етичними нормами); 4. Теоретико-методологічний підхід (політичне знання аналізується в контексті вирішення проблеми предметної визначеності політичної науки).

Кожен із цих підходів відкриває можливість різних інтерпретацій феномена політичного знання. Продуктивним видається застосування цих підходів до аналізу політичного знання й у певному їх співвідношенні. Так, якщо застосувати теоретичний та емпіричний підходи, то можливо виділити науково-теоретичне та буденне політичне знання. Науково-теоретичне політичне знання – систематизоване та впорядковане знання про принципи функціонування світу політичного, отримане шляхом як застосування суб'єктом пізнання теоретичних методів дослідження, так й аналізу узагальнених результатів пізнання політичної реальності емпіричними методами. Буденне політичне знання – це знання про феномени, що складають світ політичного, та принципи їх функціонування, отримане суб'єктом пізнання в ході безпосереднього вивчення об'єкта (в даному випадку – світу політичного), це так званий емпіричний рівень пізнання політичної реальності, коли людина як суб'єкт пізнання безпосередньо взаємодіє із життєвим світом.

Якщо розглянути емпіричний та нормативний підходи до аналізу політичного знання, то маємо можливість виокремити емпіричне та нормативне полі-

тичне знання. Під першим буде розумітися результат відображення у свідомості суб'єкта пізнання реалій світу політичного такими, як вони є (тобто без врахування ідеальної компоненти), тоді як нормативне політичне знання – це теж знання про реалії світу політичного, проте знання, співставлене із існуючими у суспільстві морально-етичними ідеалами та нормами, із ідеями щодо того, як світ політичного повинен розвиватися.

Вище був виділений ще один підхід – теоретико-методологічний. Зазначимо, що ця назва є умовною й застосовується з метою підкреслити контекст розгляду поняття «політичне знання». В даному випадку політичне знання аналізується в контексті вивчення проблем становлення політичної науки на сучасному етапі, а саме: як основа предметної визначеності політичної науки.

Розвиток сучасної політичної науки можливо описати через визначення наступних тенденцій, що їй притаманні: 1. Наявність дискусій щодо того, що варто вважати предметом політичної науки; 2. Невизначеність щодо методів політологічного дослідження; 3. Існування проблеми співвідношення емпіричного та теоретичного напрямів політичної науки, дискусії стосовно вибору вектора спрямованості уваги вчених до прикладних політологічних досліджень або до вироблення теоретико-методологічних засад політичної науки, зокрема дискусії щодо ролі та місця політичної теорії тощо.

Всі названі тенденції є характерними для сучасної політичної науки та потребують свого теоретичного осмислення.

Одна із головних проблем, що є актуальною та водночас важливою для політичної науки, – визначення її предмета дослідження.

«Ставлення до предмета політичної науки може визначально впливати на те, які проблеми дослідник вважає нагальними для розв'язання та як, власне, їх розв'язувати», – зауважує С. Г. Рябов [2, с. 24]

Проблема різних підходів перш за все до предмета дослідження у політичній науці знайшла своє певне вирішення у наявності різних шкіл (напрямів, течій) політичної науки або утвердженні різних парадигм політичного знання.

Один із можливих варіантів вирішення проблеми визначення предметної специфіки політичної науки полягає у зверненні до аналізу феномена політичного знання. Визначення поняття «політичне знання» дасть відповідь на питання: що слід вважати предметом дослідження політичної науки. Адже поняття «політичне знання», як вже було зазначено вище, характеризує те, як відображується у свідомості людини політична реальність, як людина осмислює її, у яких поняттях та термінах. Очевидним виглядає логічний зв'язок між характеристиками світу політичного (причому саме специфічними, притаманними лише йому) та політичним знанням, у якому ці характеристики відображуються. Таким чином, політичне знання як відображення характерних особливостей світу політичного в узагальненому та систематизованому вигляді може виступати в якості критерію предметної визначеності політичної науки. Цю ідею можливо сформулювати наступним чином: визначення змісту понять, що складають основу сучасної політичної науки, варто аналізувати в контексті вирішення проблеми визначення предметної сфери політичної науки.

До понять, що, з одного боку, визначають зміст політичної науки, а з іншого – є найбільш дискусійними у політичній науці, можливо віднести наступні: світ політичного, політика, влада, держава. Також недостатньо чітко визначено зміст понять, які самі складають основу наукового осмислення світу політично-

го: політологія/політична наука/політичні науки; політичне знання; концептуальна картина світу політичного.

Для проведення аналізу політичного знання в якості основи предметної визначеності політичної науки варто звернутися до розгляду політичної мови, зокрема шляхом виділення когнітивного та інтерсуб'єктивного її аспектів.

Отже, політичну мову можливо розглядати у когнітивному контексті (в даному випадку політичну мову визначають як чинник формування політичного знання) та у інтерсуб'єктивному контексті (інтерсуб'єктивність аналізується як невід'ємна складова політичної мови, що апіорі закладена у неї). Якщо взяти до уваги обидва ці контексти вивчення політичної мови, то можливо говорити про інтерсуб'єктивно-дискурсивну процедуру, результатом проведення якої виступає формування інтерсуб'єктивного політичного знання, що за своєю природою є вербалізованим.

Проаналізуємо детальніше зазначені аспекти.

Будь-яке знання можливо аналізувати крізь призму вербальної комунікації. Адже слово (написане та вимовлене) є перш за все «матеріальною формою» існування знання. У цьому випадку йдеться про те, що політичне знання (як знання будь-якої іншої галузі наук) – це знання вербалізоване. Ця вербалізованість знання накладає вкрай важливу специфіку на саме політичне знання. В даному випадку мова має більше значення, ніж просто форма для змісту. Політична мова є важливим чинником формування політичного знання.

Переходимо до розгляду інтерсуб'єктивного аспекту політичної мови. В якості теоретико-методологічної основи такого аналізу були обрані положення комунікативної практичної філософії, які були запропоновані Ю. Габермасом та К.-О. Апелем. Отже, згідно із цими мислителями, мова є феноменом, у якому апіорі закладений принцип інтерсуб'єктивності. Ще один важливий аспект їх теорії – увага до дискурсивної процедури. Йдеться про раціональну дискусію, що відбувається за певними нормативними правилами та має за мету досягнення порозуміння між учасниками дискусії. Якщо застосувати механізм дискурсу до аналізу процесу формування політичного знання, то можливим є виділення поняття «інтерсуб'єктивне політичне знання», що формується в результаті проведення процедури наукового дискурсу, причому політична мова виступає як визначальний чинник формування такого виду політичного знання.

Дискурсивна процедура формування інтерсуб'єктивного політичного знання має форму діалогу між членами комунікативної спільноти, тобто такого обговорення змісту понять, у яких відображуються характеристики феноменів світу політичного, коли в результаті вільного та обґрунтованого викладення кожним членом комунікативної спільноти свого розуміння проблеми визначення того чи іншого явища світу політичного формується узагальнене бачення цього питання у вигляді інтерсуб'єктивного політичного знання.

Завдяки практичному впровадженню дискурсивного принципу можливим є досягнення консенсусу між членами комунікативної спільноти щодо певних ідей, принципів, значень, смислів. На цьому постулаті й ґрунтується інтерсуб'єктивно-мовний підхід до розуміння політичного знання.

Розглянемо політичну мову у більш широкому контексті. Йдеться про формування нових підходів до розуміння знання у сучасній науці. Політична наука не є винятком, в її рамках проходить процес становлення нового тлумачення феномена політичного знання, один із напрямів якого – врахування впливу соціокультурних чинників на процес пізнання світу політичного. Причому саме

аналіз політичної мови як чинника формування політичного знання, в тому числі інтерсуб'єктивного, є прикладом дослідження впливу соціокультурного середовища на процес формування сучасного політичного знання.

Отже, на сучасному етапі розвитку науки відбувається процес становлення принципово нового розуміння пізнавального процесу, формуються нові підходи до розуміння феномена знання.

В. А. Лекторський проводить порівняльну характеристику класичного та некласичного типів пізнання. Вчений визначає наступні особливості першого: критицизм, фундаменталізм та нормативізм, суб'єктоцентризм, наукоцентризм. Тоді як пост-критицизм, відмова від фундаменталізму, суб'єктоцентризму та наукоцентризму – ознаки некласичного типу пізнання [1, с. 72–79].

У контексті формування нових підходів до осмислення феномена знання важливого значення набуває необхідність аналізу співвідношення зовнішніх (екстернальних) та внутрішніх (інтернальних) чинників розвитку політичної науки. В даному випадку мова йде про те, що на процес формування знання, в тому числі політичного, визначальний вплив мають чинники соціокультурного характеру (зовнішні чинники).

Зокрема, Л. Флек приходиться до такого висновку: «Пізнання – це найбільш соціально обумовлена діяльність людини; воно є перш за все соціальним продуктом» [3, с. 67].

Отже, процес пізнання політичної реальності є соціально обумовленим. Незважаючи на безумовну наявність певних індивідуальних особливостей сприйняття та інтерпретації політичної реальності, варто підкреслити те, що цей процес (формування знань про світ політичного) є обумовленим загальними для всіх членів тієї чи іншої комунікативної спільноти чинниками соціокультурного характеру (це, зокрема, існуючі у суспільстві морально-етичні норми та цінності, політичний світогляд, вже наявні у суспільстві політичні знання тощо), серед яких провідне місце займає політична мова.

Звернімося безпосередньо до розгляду інтерсуб'єктивно-мовного підходу до розуміння політичного знання, застосування якого дає нам можливість виділити поняття «інтерсуб'єктивне політичне знання».

Можливо виокремити два підходи до тлумачення поняття «інтерсуб'єктивне політичне знання»: 1. Вузкий підхід: застосування дискурсивного принципу як приклад аналізу нормативного виду політичного знання; 2. Широкий підхід: дискурсивний принцип як методологічна основа формування сучасного політичного знання (у тому числі нормативного); в цьому випадку інтерсуб'єктивність розглядається як принцип діалогічності у широкому сенсі, який безпосередньо пов'язаний із феноменом мови.

У пропонованій роботі аналізується другий із названих підходів.

Отже, можливим є розгляд широкого підходу до поняття «інтерсуб'єктивне політичне знання» на прикладі аналізу дискурсивної процедури формування такого знання, яка може бути застосована, наприклад, для вироблення узагальненого розуміння змісту понять, що складають основу політичної науки (вони були зазначені вище). Ще один можливий варіант застосування дискурсивного принципу – аналіз проблеми існування у політичній науці різних стандартів пізнання (наприклад, біхевіористський та постбіхевіористський підходи).

Охарактеризуємо особливості процесу формування інтерсуб'єктивного політичного знання: 1. Політична мова є основним чинником формування цього виду

знання; 2. В цьому контексті політичне знання має колективний характер (тобто це знання, сформоване в результаті проведення процедури наукового дискурсу); 3. В даному випадку знання розглядається у нерозривному зв'язку із феноменом мови, адже лише вербалізоване політичне знання може бути колективним. Таким чином, всі перераховані особливості формування інтерсуб'єктивного політичного знання обумовлені чинниками, що мають соціокультурний характер.

Підводячи *підсумки*, варто відзначити таке.

По-перше, необхідно констатувати важливість усвідомлення необхідності теоретичного узагальненого аналізу поняття «політичне знання». Причому феномен політичного знання варто розглядати саме в контексті вивчення тенденцій розвитку сучасної політичної науки, адже її можливо визначити як сукупність знань про світ політичного. З метою вирішення цього завдання доцільним видається виділення теоретичного, емпіричного, нормативного та теоретико-методологічного підходів до аналізу політичного знання.

По-друге, слід зауважити, що застосування теоретико-методологічного підходу до розуміння політичного знання дозволяє аналізувати його в контексті вирішення проблеми визначеності предметної специфіки сучасної політичної науки. При цьому варто підкреслити необхідність звернення до вивчення феномена політичної мови (зокрема до когнітивного та інтерсуб'єктивного її аспектів). Йдеться про становлення інтерсуб'єктивно-мовного підходу до аналізу політичного знання.

По-третє, необхідно підкреслити, що на сучасному етапі розвитку політичної науки до уваги дослідників потрапляють нові проблеми, зокрема, врахування впливу соціокультурних чинників на процес пізнання світу політичного. Аналіз політичного знання не може бути проведений без врахування зовнішніх чинників, які впливають на процес його формування. Врахування цих чинників можливе, зокрема, через вивчення інтерсуб'єктивності, політичної мови, дискурсу, які за своєю природою є соціальними феноменами, а у сукупності складають основу інтерсуб'єктивно-мовного підходу до аналізу політичного знання.

Отже, зважаючи на зазначені тези, варто констатувати можливість та необхідність вивчення процесу становлення інтерсуб'єктивно-мовного підходу до аналізу політичного знання саме в контексті дослідження процесу розвитку сучасної політичної науки.

Бібліографічні посилання

1. **Лекторский В. А.** Теория познания (гносеология, эпистемология) // Вопр. философии. – 1999. – № 8. – С. 72–80.
2. **Рябов С. Г.** Політична наука в Україні XXI століття: стан та перспективи розвитку. – К., 2005.
3. **Флек Л.** Возникновение и развитие научного факта // Введение в теорию стиля мышления и мыслительного коллектива / под ред. В. Н. Поруса. – М., 1999.

Надійшла до редколегії 20.02.09